

ASQAR MAHKAM SHE'RIYATIDA RAMZIY-MAJOZIY OBRAZLAR TAQINI

Djumaniyazova Nasiba,
Urganch davlat universiteti dotsenti

Annotatsiya. Mazkur maqolada shoir Asqar Mahkam she'rlarida majoziy obrazlar tadqiq qilingan. She'rlari tahlili orqali timsolli tafakkur tasviri ochib berilgan.

Kalit so'zlar. Ramzlar, adabiy shakllar, ifoda uslublari, milliy ruh, majoziy obrazlilik, poetik ijod, lirik janrlar.

Majoziy-ramziy obrazlilik va falsafiy mushohadakorlik bugungi she'riyatning tub xususiyatlaridan biridir. Timsollarga asoslangan poetik idrok va ifoda she'rni falsafiy, ibratli umumlashmalar bilan ma'no salmog'i va originalligini oshirishdan tashqari hissiy ta'siri, go'zalligi va uslubiy ravonligiga ham imkon bermoqda. Bu jarayonda fikr va tuyg'u, tafakkur va kechinma uyg'unligi tobora yorqin namoyon bo'lmoqda. Bugungi she'riyatimizda jahon badiiy tafakkuri ilg'or tajribalari bilan sintezlashuv hodisasi yuz bermoqda. Natijada poeziyamiz o'z zaminidan uzilmagan holda o'zgacha tafakkur tarzi, adabiy shakllar, ifoda uslublari milliy ruh va mazmun bilan omuxta qilgan holda qabul qilmoqda. Bu uning uzluksiz izlanish va yangilanish tamoyiliga asoslangan badiiy tafakkur, jumladan, poetik ijod tabiatining muhim xossasidir. XX asr o'zbek she'riyatida shakllangan poetik obraz talqinida hozirgi kunda sxematik, bir xillikdan voz kechilib, uni jonli xilqat, musbat va manfiy jihatlari bilan xolis va ishonarli tasvirlash mustahkamlanmoqda. Ya'ni "real voqelik faktlari faqatgina o'ziga xos belgi-xususiyatlari bilan emas, balki ijodkorning estetik idealiga xos atributlar bilan boyitilgan, muayyan darajada o'zgartirilgan, qaytadan idrok etilgan holda aks etgandagina badiiy obraz vujudga kelishi"¹ tamoyiliga amal qilinmoqda.

Adabiyotshunos N.Rahimjonov o'zining "Mustaqillik davri o'zbek she'riyati" monografiyasida bugungi lirikamizning surat (shakl) va siyratdagi (mazmun) etakchi tamoyillarini, an'anaviy va zamonaviy yo'nalishlarga mansub shoirlarning lirik va epik she'riyatning turli mavzu va ko'rinishdagi namunalari asosida keng tahlil qiladi va shaxsning ma'naviy-ruhiy olamini qamrovli badiiy kashf etish, falsafiy- intellektual teranlik, ramziy-majoziy obrazlilik hamda an'anaviy lirik janrlarning yangi mazmun bilan boyishi kabi xususiyatlari talqiniga alohida urg'u beradi va yozadi: "Bugungi poetik jarayon yuzasidan olib borilgan muayyan kuzatishlarga tayanib, quyidagilarni aytish mumkin. Birinchidan, hayot haqiqatini badiiy haqiqatga aylantirish she'riyatimiz taraqqiyotining barcha davrlari uchun ham bosh xususiyat bo'lib kelgan. Unga erishish yo'llari ko'p, usullari nihoyatda xilma-xil. Xususan,

¹ Саримсоқов Б. Бадийлик асослари ва мезонлари. – Тошкент, 2004. – Б.64.

majoziy, timsolli obrazlilik haq soʻzni aytishning, voqelikni ramzlar vositasida realistik idrok etishning shakllaridan biri. Bugungi falsafiy lirikamizda hayot va oʻlim, tiriklikning mazmun – mohiyati, zamonga munosib yashash maʼnosi, ezgulik va zulm-zalolat, ishq-muhabbat, sadoqat va xiyonat, riyo va h.k. boqiy masalalar teran tadqiq etilmoqda. Bogʻ, Daraxt, Yoʻl, Oftob, Tong, Nur, Shamol, Suv, Tuproq, Kuy va h.k. ramzli obrazlarning maʼno teranligi, kengligi shoirlar badiiy dunyosining nechogʻlik boyligidan, goʻzal hissiy tafakkur miqyoslaridan darak beradi.”²

Shoir Asqar Mahkam sheʼriyatida ham obrazlar majoziy talqin qirralarini namoyon qiladi. Uning soʻz qoʻllashdagi mahorati har bir soʻz mazmunidan kelib chiqib obraz darajasiga koʻtariladi. Badiiylik tamoyillariga asosan shoir obraz yaratadi.

Landavur tun sudraladi tek
Oy-koʻzlari jiqqa yosh koʻppak.
Qirq yil gʻorda yotgan ilondek
Oyogʻimni yutadi toʻshak³.

Shoir sheʼrida tun, oy, toʻshak kabi majoziy obrazlar orqali lirik qahramon ichki dunyosidagi talotoʻmlarni tasvirlaydi. Tun obraziga landavurlik sifatini yuklatilishi ham yangicha maʼno yukini aks ettirgan. Chunki tun koʻpincha azob-uqubat, gʻam-qaygʻu, mayuslik kabi maʼnolarni anglatib keladi. Bu sheʼrda esa shoir tunning landavurlik bilan sudralib yurishini lirik qahramon ruhiyatidagi mahzunlik bilan birga, umidsizlikni ham tasvirlagan deyish mumkin. Oy esa jiqqa koʻzi yoshga toʻlgan koʻppakka oʻxshatilishi bilan yana bir maʼno qirradi namoyon boʻladi. Chunki oy goʻzallik timsoli, bu sheʼrda esa undagi sarson-sargardonlik va gʻamni koʻzlarida aks ettirgan koʻppak misolida oʻziga xos mazmun ifodalangan. Bu satrlarda lirik qahramonning toʻshakka mixlangan oy va tun mahzunligini qalbdan his qilgan, bedor va mungli manzarasi namoyon boʻladi. Zero, sheʼriyatda har qanday fikr shoir subʼektining ehtirosi, shaxsiy kayfiyat-sajiyasi, muayyan ruhiy kechinmasi sifatida tugʻilgan obraz yoxud mulohaza tufayligina badiiy topilmaga aylanadi. Bunga ijodkorning olam va odam, ezgulik va yovuzlik, umuman, hayot haqiqati haqidagi falsafiy qarashlarga salmoqli maʼno, betakror shakl va umumlashgan xulosa kasb etgan holda qoʻshiladi.

Ey teraklar
Sining ertaroq!..
Shovillaysiz buncha kim uchun...
Tipirchilar nega bu yaproq
YUzi koʻm-koʻk ust boshi yupun...

² Раҳимжонов Н. Муस्ताқиллик даври ўзбек шеърляти. – Тошкент: Фан, 2007. – Б.64-65.

³ Asqar Mahkam. Vahdat kuyi. – Toshkent: “Nurafshon business”, 2021. – B.62.

Ey daryolar
 quring ertaroq!..
 Hovliqasiz buncha kim uchun...
 Murda bosgan dasht kabi toshloq
 Daryolarning mozori bo'lgin!..⁴

Shoir yuqoridagi she'rida tabiat tasviri orqali majoziy ma'no imkoniyatlarini kengaytiradi. Terak, yaproq, daryo poetik obrazlari orqali shu g'oyaviy maqsadini ilgari suradi.

Daraxtlar she'riyatda ko'pincha odam ma'nosini anglatadi. Umri besamar ketayotgan insonlar timsoli terak obrazi orqali ifodalangan. Daryo obrazi orqali ham umr o'tkinchiligi, hayot bevafoqligi mazmunini ko'rishimiz mumkin. Bu she'rda shoir kinoya ma'nosini ham obraz qatiga sindirib yuboradi. Va obraz ma'nosini kengaytiradi.

Spoir ijodida ramziy-majoziy obrazlarni ko'p uchratamiz. Bunday obrazlarga lirik qahramon ichki tuyg'ulari va tabiat hodisalari aks ettirilgan obrazlarni ko'rishimiz mumkin. Ularni qo'llashdan asosiy maqsad, shoir o'z ijodiy niyatini obrazlar vositasida ifodalashidir. Buning uchun u mumtoz adabiyotda qo'llangan timsollardan unumli foydalangan holda o'zi ham original mazmunni ifodalashgaxizmat qiladigan poetik obrazlar yaratadi. Darhaqiqat, qaysi yo'nalishdaligidan qat'iynazar ijod namunalarida mumtoz an'analarga ijodiy yondashgan holda, ularni yangicha qarashlar, original va salmoqli fikrlar bilan boyitish ko'zga tashlanadi. Muhimi shundaki, bunday asarlardagi badiiy talqin zamirida falsafiy-intellektual fikr ifodasi tobora ustuvorlik qiladi.

Badiiy tafakkur takomilining bugungi bosqichidagi yangilanish lirikamizdagi badiiy-estetik umumlashmalarning majoziy mazmun bilan to'yinib, boyib borishini ta'minlamoqda. Bu hol, avvalo, lirik manzumalardagi falsafiy mushohadakorlikning ichki sezim qatlamlari bilan va majoziy obrazlilikning intellektual qarashlar bilan tabiiy uyg'unlashuvida namoyon bo'lmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Asqar Mahkam.Vahdat kuyi. –Toshkent: “Nurafshon business”, 2021. –B.62.
2. Asqar Mahkam.Analhaq. –Toshkent: XALQ MEROSI nashriyoti, 2003.-B.145.
3. Rahimjonov N. Mustaqillik davri o'zbek she'riyati. – Toshkent: Fan, 2007. – B.64-65.
4. Sarimsoqov B. Badiiylik asoslari va mezonlari. – Toshkent, 2004. – B.64.

⁴ Asqar Mahkam.Analhaq. –Toshkent: XALQ MEROSI nashriyoti, 2003.-B.145.